

«Мельпомена Таврії»: митці світу та України – на підтримку Херсона

Юлія Щукіна

Ніколи досі «Мельпомена Таврії» не відбувалася за межами рідного Херсона, втім, повномасштабна війна змусила президента фестивалю, генерального директора Херсонського музично-драматичного театру ім. М. Куліша Олександра Книгу перенести його «штаб-квартиру» до Львова. Фестиваль пройшов мультилокаційно: 64 вистави з 34 міст України, Чехії, Португалії, Польщі, Туреччини, Грузії, Румунії, Німеччини, Франції, а також – уперше – Японії та США були зіграні на сценах світу під гаслами «Мельпомена – голос Херсонщини», «Херсон – це Україна». Фестиваль проходив у трьох форматах: покази вистав у десяти театрах Львова; фестивальні вистави на сценах театрів України та світу (деякі – з онлайн-трансляцією на сторінці фестивалю) і суто онлайн-події. До останніх, зокрема, належали десятки акцій «Літературної сцени», яка відобразила тенденції як до глобалізації (зустріч з одним з найрепертуарніших світових драматургів Д. Нігро), так і загострену соціальність (зустріч із білоруським драматургом-опозиціонером Андрієм Курейчиком, знайомство з текстами В. Янкевича, який служить в ЗСУ). Беручи до уваги нерівні для конкурсантів умови проведення, фестиваль уперше не був призовим. Фаховий моніторинг всіх вистав у Львові та частково – онлайн-подій забезпечували театрознавиці С. Максименко (ЛНУ ім. І. Франка) і Ю. Щукіна (ХНУМ ім. І. Котляревського). Кореспондентами з інших точок фестивалю були театральні критики О. Вергеліс, Ю. Швець (Київ) і Д. Єрмолович-Дашинський (Варшава).

Програма ХХІV «Мельпомени» була політизованою, адже значення цього фестивалю як інструменту мистецького та інформаційного спротиву окупантам підкреслив у зверненні до учасників форуму Президент України В. Зеленський. Українські театри зіграли на фестивалі не скрізь прем'єрні, проте переважно позиційні роботи, такі, що презентують Україну сильною, духовною, вільною. «Механізмом самозбереження нації у воєнний час» (за Вале-

Майя Струннікова, Данило Карабейник у виставі «Ніч Гельвера» за І. Вільквістом. Харківський театр ім. Т. Шевченка.

рієм Гайдабурою) пояснюється основний репертуарний вектор фестивалю – різновидові вистави за творами українських поетів-пророків: камерна опера «Стус: Перехожий» авторства та в режисурі КЛІМ (ЦСМ «Дах», Київ); драма «Маруся» за Ліною Костенко в постановці Л. Колосович (онлайн-трансляція стражденного Донецького театру м. Маріуполь); поетична вистава «Сніг у Флоренції», здійснена Є. Худзиком у просторі нижнього храму, з неперевершеним в інтерпретації музики вірша Олегом Стефаном – старим Рустічі (театр «На Симонових стовпах», Львів); лялькова притча з елементами пісочної анімації «Садок вишневий» за Тарасом Шевченком у візії художниці І. Кульчицької та світлої пам'яті мага театру ляльок С. Брижана (Львівський обласний театр ляльок); одразу

три версії «Лісової пісні» Лесі Українки – однойменної в А. Зубчика (дніпровський «Драмком»), «Мавка» М. Капітули у київському театрі «Дзеркало» і культової «Лісової пісні (у трьох колядах)» з оновленим Андрієм Приходьком складом: Мавка – М. Онещак, дядько Лев – Я. Федорчук, юний Лукаш – Д. Соколов (Львівський театр ім. Леся Курбаса). Нинішні українські обставини, на жаль, зробили надактуальною грудневу прем'єру «Кассандри» Національного театру ім. М. Заньковецької, режисер якої І. Білиць, наче героїня поеми, передбачив у ній трагедію війни, сваволі й насильства окупантів... У виставі відчувається свіжий погляд на класику, візуальні маркери сучасності в хрестоматійному сюжеті. Боєм відгукується екзистенційна трагедія ментальних колаборантів у родині Кассандри (найпритомніша з її сестер Поліксена – С. Мелеш – і та сповідує принцип «КакаяРазніца»). У виконанні Б. Ревкевича Гелен постав гостросучасним спікером-утішником. Виконання Олександри Лютої титульної ролі притаманні строгість, інтелектуалізм та сучасний стиль трагедії. Її Кассандра – не дочка царя «на котурнах», а громадянка, яка воліє бути на рівних зі своїм народом і почутою ним. Неогламурені розум і прямота чужої у своїй вітчизні пророчиці такі «несучасні»... Героїня О. Лютої подекуди беззахисна перед почуттям, проте завжди сильна позиційністю. Саме це вивисує Кассандру над усіма її рідними – вельможними за походженням, проте плебейськими по суті. Цей висновок є актуальним для суспільства, що прагне стати частиною Євросоюзу.

Ще одним магістральним напрямом фестивалю стала актуальна українська драма: онлайн-показ трагікомедії сучасних соціальних масок «Ображені. Росія» А. Курейчика і С. Павлюка від господарів фестивалю з Херсона; мелодрама «Коли повертається дощ» Н. Нежданої і К. Богданової (Миколаївський художній драмтеатр); докудрама В. Бурлакової та О. Анненко «Життя Р. С.» Н. Павліка (Театр ім. М. Заньковецької). Подією фестивалю став «Галда-маш» Львівського театру імені Лесі Українки. Ця «апокаліптична мольфа» С. Люк за «Екологічною баладою» О. Мацюпи унаочнює зв'язок між актуальною проблемою піратської вирубки лісів у Карпатах та радянським спадком (трое сюрреалістичних лісорубів, які постали до помсти з панно на Будинку побуту). В. Романчук оселила героїв вистави на барханах стружки від розпиляного лісу. Натуральне середовище викликає асоціацію з лядою у Майстерні Господа, провідником заповідей якого на Землі є каліка-різьбяр Микола (В. Сидорко).

У час війни митець з Харкова А. Вусик написав докуп'єсу «Херсон. Незламний», яку він зі студентами-акторами, переселенцями з Харкова, Києва, Николаєва, Чернігова, Донеччини поставив у заснованому ним у Львові театрі «Варта». Прем'єра перформативного читання у постановці А. Вусика і Н. Хижної відбулася в рамках «Мельпомени». Попри лінійність та проблеми з темпоритмом, зрезонувала з надзавданням фестивалю німецько-україномовна прем'єра Schauspiel Köln «Три війни». Німецькі актори втілили документальні монолози українських авторів:

А. Бондаренка, Ю. Гончар, О. Мацюпи, О. Савченко, режисера вистави А. Мая та ін., написані у перші місяці вторгнення. Пріоритетом став психологічний «крупний план» свідочьких голосів Херсона, Луганська, Северодонецька, Києва. В оптиці режисера – теми страху жінок перед війною, жіноча ненависть, розлука, втеча крізь Україну до Європи, кохання, діти на війні...

Глядацький успіх здобули двоє львів'ян І. Задніпрний та Н. Крат, які актуалізували українські казки через політичні реалії російсько-української війни. У «Першому театрі» вийшов забойний, дошкульний, стильний мюзикл «Коза-Дерева» з низкою «зіркових» акторських робіт, серед яких слід відзначити тонку і стильну пародію на цинічні дії рф Б. Бончук у ролі Дерева. У ЛАТЕМ «І люди, і ляльки» ще злободеннішою, ніж у рік прем'єри (2015), сприймається казка Степана Васильченка «Козак Ось та москаль Ась» – гомерично смішний, капустяно-естрадний сатиричний огляд чотирьохсотрічної історії «братніх взаємин» в універсальному (і в живому плані, і з вивідною лялькою) виконанні Л. Зборовської та Н. Крат.

В окремий вектор програми, з одного боку, виструнчили вистави-біографії геніїв української культури: Стуса (моновистава П. Миронова «Чорний птах із білою відзнакою» Київського театру «Колесо»), Квітки Цісик («Квітка. Пісня у снах і наяву» О. Миколайчука-Низовця і Т. Славинської з Вінницького театру ім. М. Садовського), Василя Сліпака («ОТВЕТКА» Н. Нежданої і М. Фіщенко у Закарпатському театрі ім. братів Шерегів). З іншого боку, концепція фестивалю в умовах війни України з диктаторською росією додала актуальності фантастичній версії біографії А. Гітлера («Він повернувся» Р. Таларчика за бестселером Т. Вермеса у Сілезькому театрі з польських Катовіц). Картину поляризації світу на диктатури і демократії доповнила моновистава на сцені Нью-Йоркського The Kraine Theatre «Джозіа» Ч. Робертсона, у якій вокаліст, кіно- та театральний актор К. Майлз аналізував феномен афроамериканця Джозіа Генсона, метою життя якого стало скасування рабства у США.

Знайшли відображення в афіші фестивалю і постановки за творами трендових європейських авторів: Б. Срблянович («Америка» А. Федоришиної у Львівському театрі «Воскресіння»), М. фон Маєнбурга («Хто Я?» С. Садакльєва у Луганському муздрамтеатрі м. Северодонецьк на сцені дніпровського Драмкому), Е.-Е.-Шмітта (Д. Федешова у Чернігівському театрі ім. Т. Шевченка). Велику зацікавленість фестивалем виявили частково евакуйовані з тимчасово окупованих міст колективи (Херсон, Маріуполь, Северодонецьк) та театри з областей, де велися (Чернігів) або відбуваються активні бойові дії (Харків, Миколаїв). Фактично в рамках фестивалю відкрився окремий, як ніколи єдиний в Україні, «театральний фронт»! Харківський «Театр Р. С.» Степана Пасічника став єдиним на фестивалі колективом зі сходу країни, що презентував виставу у Львові (у гостинному Театрі ім. Курбаса). Показ «Ніч Гельвера» за І. Вілквістом став першим серед драматичних театрів Харкова досвідом «повернення» до глядача, адже протя-

Таня Коке, Кентаро Суяма у виставі «Tokio fuga». Театр Tarinainanika, м. Осака, Японія.

Сцена з вистави «Коза-Дереза». Режисер Ігор Задніпрняний. Перший театр для дітей, Львів.

гом чотирьох місяців масованих обстрілів міста митці не мали змоги навіть репетирувати. Глибоко, із тремтливим відчуттям дотичності сучасному історичному моменту розіграний М. Струнніковою та Д. Карабейником трагедійний епізод передодня Другої світової війни став найвищою точкою людяності «воєнного фестивалю».

Прагнення підтримати фестиваль виявили, зокрема, шість національних театрів: з Києва («Трамвай «Бажання» Т. Вільямса, І. Уривського з Театру ім. І. Франка, «Зашнурована пара» Е. Олбі, А. Пироженка з Молодого театру, концерт «З Україною в серці» від Національної оперети); Івано-Франківська та Львова («Вона-Земля» за В. Стефаніком Ростислава Держипільського і Наталі Половинки, Театр ім. І. Франка спільно з Театральним центром «Слово і голос»; «Коли цвіте папороть» Є. Станковича у прочитанні Володимира Сіренка та В. Вовкуна в Театрі опери і балету ім. С. Крушельницької).

З кожним роком все більшу роль у програмі фестивалю відіграють вистави пластичного, фізичного театру. У нинішньому взяли участь Кривий Ріг («Співи сонця і тіні» О. Бельського у театрі «Академія руху») та Київ («Ї океан» і «Ч. С.» О. Вахрамєєвої у Тілесно орієнтованому театрі НЦТМ ім. Леся Курбаса). Вистави гостей з-за кордону поєднав спільний філософський вектор, з гендерним акцентом – дослідження руху Людини крізь Час. Companhia de Teatro de Braga (Португалія) показав

виставу Р. Мадейри «Концерт згідно меню», яка є продовженням їх напряму «театру жінок». В абсолютній тиші віртуозна виконавиця А. Бусторфф крізь пластичну драматургію виявила ставлення до театру і життя, до унікальних світів, що існують в кожному, і до Акту Творчості, що упорядковує Хаос. «Токіо fuga» з фізичного театру Tarinainanika (м. Осака, Японія) вразила культурою як візуальною та музичною складових, так і ансамблевою злагодженості, приборканих емоцій, акторської виразності, переданої в пластиці та міміці трьох перформерів: Т. Коке, Т. Нішімура і К. Суяма. Вистава досліджує онтологічну самотність людини у мегаполісі, а її наскрізним образом є рух «підземки». Ініціативу взяти участь у «воєнному фестивалі» в Україні із перформенсом ізраїльської хореографіні Ясмін Годдер «Практична емпатія № 3» виявили колеги з Франції – Festival In Extremis/Hospitalitÿs у Thÿvre Garonne (м. Тулуза).

Оскільки офіційної церемонії закриття не було, а заявки бажаючих підтримати Херсон та Україну все надходили до оргкомітету, то Олександр Книга ухвалив рішення: нехай фестиваль триває до кінця року у форматі «off». Під гаслом «Нестигаючий голос Херсонщини» вже були зіграні вистави у Києві та Ризі (Латвія). «Мельпомена Таврії» 2022 року стала безпрецедентно потужною мультилокаційною макроподією (складеною з сотні різноманітних акцій та вистав), що протягом 10–19 червня відбулася на території країни у час повномасштабної війни.